

ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «УМАНЩИНА В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ» НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

У статті розкрито значення використання краєзнавчого матеріалу для здійснення патріотичного виховання школярів, формування у них почуття любові до рідної землі, до Батьківщини, формування відповідальності за долю своєї країни, готовності до її захисту. Автор показує великий потенціал матеріалів з історії краю періоду Другої світової війни і пропонує методiku підготовки і проведення уроку у різних формах.

***Ключові слова:** Уманщина, Друга світова війна, історико-краєзнавчий матеріал, мета і завдання уроку, стандартний урок, урок-квест, урок у краєзнавчому музеї.*

Актуальність. Сьогодні як ніколи гостро стоїть питання патріотичного виховання підростаючого покоління, формування у них почуття любові до рідної землі, до Батьківщини, виховання гордості за свій народ, формування відповідальності за долю своєї країни, готовності до її захисту.

Надзвичайно важливим у виконанні цих та інших завдань, які стоять перед сучасною школою і кожним учителем, є використання історико-краєзнавчого матеріалу, який стосується періоду Другої світової війни.

Значним навчальним, розвивальним і особливо виховним потенціалом володіє історія рідного краю у зазначений період. Адже Уманщина була ареною жорстоких боїв як на початковому етапі війни, так і в часи визволення країни від окупантів. У ході воєнних дій розкривається мужність, стійкість, героїзм захисників Вітчизни, які можуть бути прикладом для підростаючого покоління. Використання вчителем краєзнавчого матеріалу

також дозволить розширити і поглибити знання учнів, сприяти розвитку у них критичного мислення.

Аналіз наукової і навчально-методичної літератури показав, що ця тема взагалі не розглядалася. З огляду на це дана робота є актуальною.

Метою роботи є розкрити особливості вивчення історії рідного краю у період Другої світової війни на уроках історії України. Завданнями є проаналізувати пізнавальні, розвивальні і виховні можливості краєзнавчого матеріалу під час вивчення історії війни; визначити найбільш оптимальні методи, прийоми і засоби використання краєзнавчого матеріалу, найбільш ефективні форми уроків, визначити можливості участі учнів у розкритті історії краю у зазначений період.

Історико-краєзнавчий матеріал вивчається у школі у двох варіантах: як допоміжний, уточнюючий матеріал до уроків історії України і як окремий урок [6, с. 92].

Історія Уманщини у період війни може бути розкрита у позакласній роботі, а також дослідницькій роботі учнів-членів Малої Академії Наук [5, с. 10–59].

Важливу роль у підготовці до уроку має формулювання його мети. Традиційно її поділяють на навчальну, розвивальну і виховну.

Серед навчальних завдань розкриття даної теми можна віднести наступні: дати учням знання найголовніших подій періоду Великої Вітчизняної війни на території краю; показати, що Уманщина була однією з важливих арен протистояння між двома країнами; розкрити внесок населення краю у рух Опору; показати героїзм і мужність захисників і учасників руху Опору; вчити учнів вмінню поєднувати знання історії України з історією рідного краю.

До розвивальних цілей можна віднести такі: вчити учнів працювати з різними видами джерел інформації (документами, свідченнями очевидців тощо); розвивати дослідницькі навички, вміння аналізу, синтезу та інших мислительських операцій.

До виховних цілей можна віднести наступні: виховувати почуття патріотизму, причетність до історії рідної землі, поваги до героїчного минулого народу, до армії та всіх захисників Батьківщини, несприйняття війни, як засобу вирішення будь-яких конфліктів, несприйняття насильства, засудження політики агресії у будь-якій формі, готовності до захисту рідної землі.

Важливим є також підбір необхідного обладнання до уроку і навіть створення відповідної атмосфери для його проведення (оформлення класної кімнати, створення звукового фону, світлових ефектів тощо).

На уроці учитель повинен використовувати відповідні настінні карти, картосхеми (боїв 6 і 12 армій під с. Підвисоким, Умансько-Ботошанської операції); якщо учитель використовує мультимедійну презентацію, то картографічний матеріал неодмінно повинен бути на слайдах; доцільними будуть матеріали колективної монографії «Нарис історії Уманщини (з найдавніших часів до 60-х років ХХ століття)» [4], посібника з краєзнавства для вчителів історії «Уманщина історична» [7], фрагменти з книги Є. Долматовського «Зелена Брама» [1], щоденника Г. Занадворова [2]; підбір фотоматеріалів, серед яких можуть бути світлини з початкового періоду війни, концтабору «Уманська яма», німецьких документів, у яких розкривається політика окупаційних властей, фото учасників підпілля або партизанських загонів, пам'ятників або обелісків на честь полеглих у війні та ін.; фонозаписи із свідченнями очевидців тих подій; фрагменти кінохроніки; роздатковий матеріал тощо.

Слід подумати про підбір оптимальних методів, прийомів, засобів навчання і форм проведення уроку чи позакласного заходу.

За загальною типологією це може бути урок вивчення нового матеріалу, оскільки цього вимагає великий обсяг матеріалу. Форми проведення заняття можуть бути у вигляді стандартного чи нестандартних уроків. Найбільш доцільними будуть уроки (або позакласні заходи), проведені в краєзнавчому музеї і у формі квесту.

Варіант 1. Форма уроку: квест.

Хід уроку:

I. Організаційний момент уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності.

III. Ознайомлення з правилами квесту:

Кожна із команд (2-3 команди) отримує пакет завдань (картки із індивідуальними завданнями, зміст яких для кожної із команд однаковий) до виконання у ході 3-х етапів – теоретичний, практичний, підсумковий. Переможцем буде та команда, яка вирішивши і виконавши вірно достатню кількість завдань, знайде підсумкову ціль – відповідь на контрольне запитання, яка дасть змогу завершити квест і назвати команду-переможця. Кожне вирішене завдання оцінюється у 2 бали. За умови, якщо не пропущено жодного кроку, – у 3 бали. За вирішення завдання підсумкового етапу – 5 балів. До підсумкового етапу команди допускаються за порядком спадання по кількості балів, отриманих на попередніх етапах (першою відповідає команда-лідер). Якщо відповідь на контрольне запитання дала перша команда – квест завершується. Квест завершується тільки тоді, коли дано відповідь на контрольне запитання. Якщо це зробила не команда-лідер, до рахунку команди, яка відповіла, додається 5 балів, і саме вона може стати переможцем квесту, якщо цих балів буде достатньо для цього.

IV. Вивчення нового матеріалу (квест).

Привітання.

Учитель пропонує учням оголосити назви своїх команд, та пояснити, чим обумовлена така назва. Можливо, що команда приготувала свій символ або плакат. (До граючої команди входить від 5 до 7 учнів, більша кількість недоцільна).

1-й етап (теоретичний).

Скільки днів тривала окупація Уманщини нацистами у роки Другої світової війни (943 дні).

Розділіть число днів окупації на окремі цифри і додайте їх; до них додайте число «2». Це вийде число історичної події. Порядковий номер місяця – остання цифра числа (Приклад: $567 - 5+6+8= 19+2=21 - 21$ січня 1941 року). Рік події – 1941. Яка подія з історії Уманщини пов'язана із цією датою? (18 серпня 1941 року – до Умані літаком прибули лідери нацистської Німеччини Адольф Гітлер і фашистської Італії Беніто Муссоліні).

Того ж місяця того ж року на Паланкському полі, в глиняному кар'єрі цегельного заводу, було створено військовий об'єкт, характерний для антигуманної політики тогочасних протидобрих сторін. Що це за об'єкт і яку назву він отримав? (концтабір «Уманська яма»).

Ким були ці люди і як їхні імена пов'язані із попереднім завданням – лейтенант Василь Калишев, Герой Радянського Союзу, згодом Заслужений учитель БРСР; військовий лікар Борис Михайлович Маркевич; капітан медслужби Акшинцев та інші? (члени підпілля «Уманської ями»).

«... Між селами Гродзеве і Гереженівка, фашисти біля наперед заготовлених ям, розміром 15 м у довжину і 3 м у ширину, розстріляли кілька десятків тисяч чоловік...». Про що йдеться в уривку? («Таємниця Горбового лісу»).

Що є спільного між попереднім завданням та урочищем Сухий Яр під Уманню (масовий розстріл людей нацистами).

Діяльність якої підпільної організації в краї пов'язана із власними назвами «Теуча», псевдоніми «Кучугура», «Хміль»? (ОУН).

Скільки учасників війни-уродженців Уманщини удостоєні звання Героя Радянського Союзу? (26 осіб).

2-й етап (практичний).

Пакет завдань видається в обмін на вирішені завдання з попереднього етапу.

Завдання: 1. «Відтвори картосхему». На контурній карті відтворити хід Умансько-Ботошанської операції і визволення Уманщини від окупантів.

2. «Склади розірвану карту». Скласти із клаптиків карту-схему Умані з нанесеними на ній пам'ятками часів війни і окупації.

3. Зашифрувати у ребуси терміни Уманська яма, Сухий Яр. (Кожне правильно виконане завдання – 2 бали).

3-й етап (підсумковий).

Пакет завдань видається в обмін на вирішені завдання з попереднього етапу.

Завдання: «Склади розірвану записку». Скласти із клаптиків паперу документ, прочитати завдання і відповіді на запитання:

1. Коли Уманщину було визволено від нацистської окупації?

2. Які пам'ятні місця на території Умані пов'язані з подіями війни?

Завершення квесту: Підрахунок балів, набраних командами, визначення переможців і їх відзначення.

V. Підведення підсумків уроку

VI. Домашнє завдання.

Варіант 2. Форма уроку: урок-екскурсія.

Урок проводиться в Уманському краєзнавчому музеї або у місцевому музеї чи кімнаті Бойової Слави.

Розповідь екскурсовода або вчителя. Під час розповіді учні підходять за екскурсоводом до відповідного стенда, розглядають експонати і роблять короткі записи у зошити.

Результативність уроку значно зростає, якщо атмосферу музею поєднати з активними формами навчання. Наприклад, можна використати таку форму роботи як міні-дослідження в музеї. Учні об'єднуються в групи. Кожна з них отримує окреме завдання з загальною назвою «Що нам можуть розповісти...»: фронтові листи; музейні експонати; документи; карти і схеми; фотоматеріали; літературні джерела.

Групам (парам) відводиться певний час для дослідження. Одні – опрацьовують літературні джерела за створеним планом:

1. Початковий етап війни та окупація.

2. Окупаційний режим.
3. Повернення радянських військ.
4. Людські і матеріальні втрати.
5. Увічнення пам'яті про війну.

Інші – опрацьовують листи, роблять висновки; досліджують за картами і схемами бойові шляхи військ; опрацьовують документи, даючи їм характеристику тощо. Після закінчення роботи групи (пари) доповідають, про що вони дізналися, які висновки зробили [3].

Висновки. Таким чином, матеріал з історії краю періоду Другої світової війни має великий навчальний, розвивальний і виховний потенціал, при підборі оптимальних методів, прийомів, засобів навчання і форм проведення уроків та позаурочних заходів може сприяти успішному військово-патріотичному вихованню учнів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Долматовский Е.А. Зеленая брама / Е.А. Долматовский. – М.: Политиздат, 1983. – 317 с.
2. Занадворов Г. Дневник расстреляного / Г. Занадворов. – Пермь, 1967. – 332 с.
3. Корецький В.А. Використання регіонального компоненту при викладанні історії // В.А. Корецький [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://stsl.ptu.org.ua/загальноосвітні/суспільні/історія-україни/2489-2/використання-регіонального-компонен/>
4. Нарис історії Уманщини (з найдавніших часів до 60-х років ХХ століття) / С.Ю Монке, А.І. Петренко, Т.В. Кузнець, А.О. Карасевич, В.В. Кривошея, І.І. Кривошея: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 266 с.
5. Ситковецька І.В. Окупаційний режим на території Уманщини у 1941–1944 рр.: Збірник праць учнів-членів МАН. / І.В. Ситковецька // Історія краю у дослідженнях учнів-членів Малої Академії Наук. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. – С. 10–59.

6. Треф'як Я.І. Методика проведення уроків з історичного краєзнавства / Я.І. Треф'як // Історичне краєзнавство в системі історичної освіти: здобутки, проблеми, перспективи. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. – С. 92–94.

7. Уманщина історична: посібник з краєзнавства для вчителів історії / укл. : Г. В. Діденко, А. О. Макаренко, Л. Є. Черниш, І. М. Шарапанюк. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – 163 с.

Гороховский П. И. Изучения темы «Умани в период Второй мировой войны» на уроках истории.

В статье раскрыто значение использования краеведческого материала для осуществления патриотического воспитания школьников, формирования у них чувства любви к родной земле, к Отчезеству, формированию ответственности за судьбу своей страны, готовности к ее защите.

Автор показывает большой потенциал материалов из истории истории края периода Второй мировой войны и предлагает методику подготовки и проведения современного урока в разных форма: урок-квест, урок в краеведческом музее.

Ключевые слова: Уманщина, Вторая мировая война, историко-краеведческий материал, цели и задания урока, стандартный урок, урок-квест, урок в краеведческом музее.

Gorohivsky P. I. Study topics "Uman during the Second World War" in history classes.

The importance of using local history material for realization of patriotic education of students, forming the feeling of love for their native land, Motherland, forming of responsibility for the future of their country, readiness to its protection has been defined in the article. The author shows a great number of the information about the history of the region during the Second World War and

offers methodology for preparing and conducting of a modern lesson in different forms: Quest-lesson and a lesson in the Museum of Local History.

Key words: *Uman, World War II, local historical material, purpose and objectives of the lesson , a standard lesson, a lesson quest, lesson in museum.*